

Registrerat partnerskap och svensk internationell privaträtt

Av professor MICHAEL BOGDAN

1. Inledning

Sveriges ständigt pågående internationalisering gör att nya svenska familjerättsliga lagstiftningsprojekt inte längre kan begränsa sig till att överväga hur reglerna skall fungera i rent interna svenska förhållanden. De internationella aspekterna kan inte längre förtigas eller med några få ord i förarbetena överlämnas åt "rättstillämpningen". För några få år sedan, när Sverige antog sin s. k. sambolag,¹ förbigicks de internationella förvecklingarna med tystnad, förutom ett uttalande i Familjelagssakkunnigas slutbetänkande att de förslag som där lämnades för makar i stor utsträckning "lär" kunna tillämpas analogt.² Det är därför intressant att notera att den nya lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap (i det följande kallad partnerskapslagen) i själva lagtexten behandlar många av de centrala internationellt privaträttsliga frågeställningarna och att såväl det bakomliggande betänkandet av Partnerskapskommittén³ som Lagutskottets betänkande⁴ och Lagrådets yttrande⁵ ägnar dessa frågor ett avsevärt intresse (eftersom partnerskapslagen inte tillkommit med anledning av ett regeringsförslag finns det å andra sidan ingen proposition).

Även om internationellt privaträttsliga komplikationer rörande registrerat partnerskap förmodligen inte kommer att aktualiseras särskilt ofta, föranleder de många intressanta och principiella ställningstaganden. Ett säreget problem i detta sammanhang är att registrerat partnerskap i den svenska lagens mening för närvarande endast har motsvarigheter i Danmark⁶ och Norge⁷ (en liknande lagstiftning förbereds dessutom i Nederländerna). Man måste tyvärr räkna med att detta nya rättsinstitut, i första hand avsett att fungera som en äktenskapsliknande familjebildning för

¹ Se lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem.

² Se SOU 1987:18 s. 45.

³ Se SOU 1993:98.

⁴ Se 1993/94:LU28.

⁵ Se 1993/94:LU28 s. 67 ff.

⁶ Se lov (7. juni 1989) om registreret partnerskab, vars text återges i SOU 1993:98, del A, s. 153–154.

⁷ Se lov (30 april 1993 nr 40) om registrert partnerskap, vars text återges i SOU 1993:98, del A, s. 155.

homosexuella, i många av världens länder kommer att mötas med bristande förståelse eller t. o. m. avsky. Detta gör att den svenska internationella privaträtten på detta område måste ha beredskap för olika negativa reaktioner från omvärldens sida, först och främst vägran att erkänna svenska partnerskap och deras rättsverkningar. Sådan vägran från ett främmande lands sida kan bero på att partnerskap är ett i landets rättsordning okänt rättsinstitut varom man inte har några kollisions- och erkännanderegler, och/eller på bedömningen att tillämpning av svensk partnerskapsrätt eller erkännande av svenska partnerskapsregistreringar och partnerskapsavgöranden skulle strida mot grunderna för landets rättsordning (*ordre public*). Inställningen till svenska partnerskap kan dock komma att variera från land till land och viktiga nyanser kan uppstå även i ett och samma land: att erkänna ett svenskt registrerat partnerskap som äktenskapshinder blir förmodligen känsligare ur *ordre public*-synvinkel än att erkänna dess rent ekonomiska verkningar (t. ex. partners arvsanspråk).

I denna uppsats försöker jag att i korthet beskriva den svenska internationella privaträttens ståndpunkt avseende de viktigaste frågeställningarna rörande registrerat partnerskap, nämligen dess tillkomst, upplösning och rättsverkningar.

2. Partnerskaps ingående

2.1 Formen för partnerskaps ingående

I partnerskapslagens 1 kap. 9 § sista st. stadgas att 1 kap. 4–9 §§ i lagen (1904:26 sid. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap även skall gälla beträffande registrering av partnerskap. Detta betyder först och främst att när partnerskap ingås inför svensk myndighet här i riket så skall svensk lag tillämpas i fråga om registreringen (1 kap. 4 § i 1904 års lag). Regeringen kan bestämma att med diplomatisk eller konsulär tjänst eller med befattning som präst skall vara förenad behörighet att i främmande stat förrätta registrering enligt svensk lag och den kan även genom särskilt förordnande ge lämplig person sådan behörighet (1 kap. 5 § i 1904 års lag). På motsvarande sätt kan Regeringen bestämma att den, som enligt främmande lag är behörig att förrätta registrering, även får göra det här i riket med tillämpning av nämnda främmande rätt (1 kap. 6 § i 1904 års lag). Den sistnämnda situationen kan naturligtvis endast aktualiseras i förhållande till sådant främmande land vars lag har partnerskapsinstitutet, men även behörighet att i främmande land förrätta registrering enligt svensk rätt brukar bygga på något slags överenskommelse mellan Sverige och det främmande landet och sådan

överenskommelse torde knappast vara aktuell utom när partnerskap även existerar i den lokala rättsordningen.⁸

Partnerskap som ingåtts utom riket enligt främmande lag anses i Sverige vara giltigt till formen, om det är giltigt i den stat där det ingicks (1 kap. 7 § i 1904 års lag). För undvikande av missförstånd vill jag understryka att partnerskap i det främmande landet inte behöver kallas "partnerskap" eller dylikt och att det inte heller beträffande sina förutsättningar och rättsverkningar behöver vara helt identiskt med det svenska partnerskapet, på samma sätt som äktenskap enligt främmande rätt kan skilja sig från äktenskap enligt svensk lag. Den kommande partnerskapslagstiftningen i Nederländerna lär till exempel vara avsedd för alla par vilka lagligen inte kan gifta sig med varandra, exempelvis även två vuxna helsyskon eller en förälder och ett vuxet barn. Trots att sådana par inte kan ingå partnerskap enligt svensk rätt torde en nederländsk registrering även i dessa fall kunna betraktas som partnerskap i den svenska internationella privaträttsens ögon. Är skillnaderna alltför stora kan det dock ifrågasättas om det fortfarande rör sig om partnerskap eller om något annat, i den svenska rättsordningen okänt, rättsinstitut.

Har partnerskap ingåtts inför någon (t. ex. en diplomatisk tjänsteman) som av en främmande stat förordnats att förrätta partnerskapsregistrering i annan främmande stat, anses partnerskapet också giltigt till formen om det är giltigt i den stat som meddelat förordnandet; partnerskap som ingåtts utom riket anses vidare giltigt till formen om det är giltigt i den stat eller de stater där parterna var medborgare (1 kap. 7 § i 1904 års lag). Vid synnerliga skäl kan ett eljest på grund av formfel ogiltigt partnerskap godkännas av Regeringen (1 kap. 8 § i 1904 års lag).

2.2 *Kravet på anknytning till Sverige*

Av partnerskapslagens 1 kap. 2 § framgår att en svensk partnerskapsregistrering endast får ske om minst en av parterna är svensk medborgare med hemvist i Sverige. Detta krav, vilket skall beaktas vid hindersprövningen, saknar motsvarighet i fråga om äktenskap; även sådana par, där ingen av parterna har hemvist eller medborgarskap här i landet, får i princip ingå äktenskap inför svensk myndighet, exempelvis i samband med en relativt kortvarig vistelse i Sverige. Till skillnad från äktenskap kan ett i Sverige ingånget partnerskap emellertid för närvarande inte förväntas få rättsverkningar utanför Sverige, Danmark och Norge.⁹ Utan anknytnings-

⁸ Se 1993/94:LU28 s. 20–21.

⁹ Se 1993/94:LU228 s. 16.

krav skulle partnerskapslagen dessutom kunna medföra en risk för att Sverige skulle omvandlas till ett "partnerskapsparadis" för homosexuella, på samma sätt som vissa länder idag fungerar som "skilsmässoparadis" för makar från länder med restriktiv skilsmässolagstiftning.¹⁰ Dyligt missbruk av det svenska partnerskapsinstitutet skulle underlättas av att behörigheten att ingå partnerskap alltid skall bedömas enligt svensk lag (se avsnitt 2.3 nedan). Ett annat övervägande bakom anknytningskravet i partnerskapslagens 1 kap. 2 § är önskvärdheten av nordisk rättslikhet, eftersom såväl den norska som den danska partnerskapslagen uppställer liknande krav.¹¹ Man måste dock fråga sig om anknytningskravet inte har blivit alltför strängt: som läget är kan exempelvis en i Sverige bosatt dansk medborgare varken i Danmark eller i Sverige ingå partnerskap med en i Danmark bosatt svensk medborgare, detta trots att båda ländernas rätt har partnerskapsinstitutet.

I samband med prövningen av anknytningskravet kan det ibland uppstå tveksamheter angående parts hemvist eller medborgarskap. Beträffande hemvist hänvisar Lagutskottet till definitionen i 7 kap. 2 § i 1904 års lag,¹² enligt vilken en person bosatt i viss stat skall anses ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. Beträffande personer med flera medborgarskap uttalas samtidigt att en sådan person alltid skall kunna åberopa ett svenskt medborgarskap (förutsatt naturligtvis att ett av medborgarskapen är svenskt). Statslösa och politiska flyktingar nämns inte av Lagutskottet, men Partnerskapskommittén vill i fråga om dessa följa 7 kap. 3 § i 1904 års lag och likställa dem med svenska medborgare om de har hemvist här i riket.¹³

Vissa remissinstanser har tagit upp frågan om huruvida EES-avtalet inte kräver att EES-ländernas medborgare vid prövningen av anknytningskravet skall jämföras med svenska medborgare. Lagutskottet har dock helt korrekt kommit fram till att möjligheten att ingå partnerskap inte kan ses som en social förmån av en sådan typ som omfattas av EES-avtalet.¹⁴

¹⁰ Se SOU 1993:98, del A, s. 100.

¹¹ Se 1993/94:LU28 s. 17 och den danska lagens 2 § 2 st. Den norska lagen synes vara något liberalare: dess 2 § kräver att minst en av parterna skall ha hemvist (bopel) i Norge och att minst en av dem skall vara norsk medborgare, men den förefaller inte kräva att minst en av parterna har såväl norskt hemvist som norskt medborgarskap.

¹² I Lagutskottets betänkande, 1993/94:LU28 s. 38, anges felaktigt 7 kap. 3 §.

¹³ Se SOU 1993:98, del A, s. 130.

¹⁴ Se 1993/94:LU28 s. 17–18.

2.3 Behörighet att ingå partnerskap

Beträffande behörigheten att inför svensk myndighet ingå partnerskap stadgar partnerskapslagens 1 kap. 3 § sista st. att rätten till registrering prövas enligt svensk lag. Detta är närmast en självklarhet såvitt gäller den part som har såväl svenskt medborgarskap som svenskt hemvist (se om detta anknytningskrav i avsnitt 2.2 ovan), men svensk rätt skall tillämpas även på den andra parten, vilken kan tänkas vara medborgare och ha hemvist i en främmande stat vars lag inte har partnerskapsinstitutet och följaktligen inte tillerkänner honom (eller henne) behörighet att ingå partnerskap.

Tanken bakom denna konsekventa tillämpning av svensk rätt är just att en i Sverige bosatt svensk medborgare skall kunna ingå partnerskap även med en i utlandet bosatt utlänning. Teoretiskt kunde man uppnå detta resultat genom en mindre långtgående tillämpning av svensk rätt, exempelvis genom att tillämpa de åldersgränser m. m. som i partens personalstatut gäller i fråga om ingående av äktenskap (jfr 1 kap. 1–3 §§ i 1904 års lag). På detta sätt skulle man också undvika den nuvarande regelns något märkliga följd, att det för vissa personer kan vara lättare (eller svårare) att ingå partnerskap än att gifta sig. En genomgående tillämpning av svensk rätt kan å andra sidan försvaras med att en eller annan eftergift till förmån för utländsk rätt förmodligen inte skulle förbättra det svenska partnerskapets utsikter att bli erkänt i ett land vars lag inte har partnerskapsinstitutet. Det registrerade paret kan dessutom normalt förväntas att vilja bosätta sig i Sverige, bl. a. just på grund av möjligheten att här leva i ett rättsligt godtagat registrerat partnerskapsförhållande.

Det skulle vidare kunna diskuteras huruvida tillämpningen av svensk rätt i fråga om utlänningar utan hemvist i Sverige inte borde ha begränsats till personer från länder där man inte känner partnerskapsinstitutet, så att normala svenska äktenskapsrättsliga kollisionregler skulle bli tillämpliga på parter från Danmark och Norge (och i framtiden från Nederländerna). I detta sammanhang kan det dock vara på sin plats att nämna att Familjelagssakkunnigas slutbetänkande föreslår att tillämpning av svensk rätt i framtiden skall utgöra huvudregeln även i fråga om rätten att ingå äktenskap.¹⁵

På liknande sätt som ett äktenskap betraktas ett i behörig form i Sverige eller utomlands ingånget partnerskap i Sverige som giltigt, detta även när det ingåtts i strid med föreskrivna partnerskaps hinder. Har exempelvis partnerskap ingåtts av en person som redan har en registrerad partner eller är gift, kan partnerskapet trots

¹⁵ Se SOU 1987:18 s. 182–189.

detta under parternas liv endast upplösas genom en motsvarighet till äktenskapsskillnad (man kan följaktligen tala om partnerskaps-skillnad), låt vara att så även kan ske på talan av allmän åklagare (se partnerskapslagens 2 kap. 3 § och äktenskapsbalkens 5 kap. 5 § sista st.). Någon möjlighet att på grund av brott mot föreskrivna partnerskaphinder döma till partnerskapets återgång finns inte i svensk rätt, eftersom någon motsvarande möjlighet inte heller finns beträffande äktenskap. Som redan har nämnts kommer svenskregistrerade partnerskap, oavsett om de strider mot några partnerskaphinder eller ej, å andra sidan förmodligen att förvägras erkännande i länder vilka inte har partnerskapsinstitutet, inklusive länder till vilka parterna eller någon av dem kan ha en väsentlig anknytning. I förarbetena påpekas, utan att det kommit till uttryck i själva lagtexten, att parterna i samband med hindersprövningen skall göras uppmärksamma på att de inte kan påräkna partnerskapets erkännande utomlands.¹⁶ Genom avtal, testamente och andra rättshandlingar kan man i viss mån minska olägenheterna av att partnerskapet blir haltande på detta sätt.¹⁷

3. Partnerskaps upplösning

På samma sätt som äktenskap upplöses ett registrerat partnerskap som sagt antingen genom den ena partens död eller genom domstols avgörande (2 kap. 1 § partnerskapslagen). I lag eller annan författning givna bestämmelser om äktenskapsmål gäller enligt 2 kap. 3 § även i fråga om partnerskapsmål (mål om upplösning av ett partnerskap och mål om fastställelse av ett partnerskaps existens). Denna hänvisning omfattar icke blott reglerna i materiell svensk äktenskapsrätt utan även svenska internationellt privat- och processrättsliga regler avseende äktenskapsmål, först och främst reglerna i 3 kap. i 1904 års lag om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap (de internordiska reglerna i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap undantas å andra sidan uttryckligen genom partnerskapslagens 3 kap. 4 §, se avsnitt 4 nedan).

I 3 kap. 2 § i 1904 års lag anges förutsättningarna för ett äktenskapsmål — och följaktligen också ett partnerskapsmål — upptagande av svensk domstol. Dessa förutsättningar behöver inte räknas upp här, i synnerhet eftersom de får en begränsad betydelse tack vare ett tillägg i partnerskapslagens 2 kap. 4 §, som föreskriver att partnerskapsmål alltid får tas upp av svensk domstol om partner-

¹⁶ Se SOU 1993:98, del A, s. 110.

¹⁷ Se 1993/94:LU28 s. 32.

skapsregistreringen har skett enligt den svenska lagen. Anledningen till denna domsrättsutvidgning är att parterna oftast inte har möjlighet att få partnerskapet upplöst i utlandet, där partnerskapsinstitutet som regel är okänt.¹⁸

I fråga om tillämplig lag betyder hänvisningen till äktenskapsrätten i partnerskapslagens 2 kap. 3 § att talan om upplösning av partnerskap alltid prövas enligt svensk rätt, men också att upplösningen under vissa omständigheter skall vägras om ingen av parterna är svensk medborgare och upplösningsgrund saknas enligt *lex patriae* (se närmare i 3 kap. 4 § i 1904 års lag). Vissa detaljer, såsom beaktande i vissa fall av "gemensamma barns" intressen, är dock inte aktuella i partnerskapsammanhang.

Beträffande erkännande i Sverige av utländska partnerskapskillnader omfattar hänvisningen i partnerskapslagens 2 kap. 3 § dels reglerna i 3 kap. 7–12 §§ i 1904 års lag, dels lagen (1973:943) om erkännande av vissa utländska äktenskapskillnader och hemskillnader. Den sistnämnda lagen gäller i förhållande till stater vilka tillträtt 1970 års Haagkonvention i samma ämne och man kan fråga sig huruvida en sådan konventionsbaserad lagstiftning, som utgår från reciprocitetstanken, ensidigt bör tillämpas på ett område som inte omfattas av konventionen. I den danska partnerskapslagens 4 § 4 st. föreskrivs att konventionsbestämmelser inte finner tillämpning på registrerat partnerskap "medmindre medkontrahenterne tilslutter sig dette". För egen del anser jag dock att tillämpningen av 1973 års lag på utländska partnerskapsupplösningar inte ger upphov till betänkligheter, eftersom erkännandet av naturliga skäl endast kan aktualiseras i fråga om avgöranden från sådana konventionsländer vilka har partnerskapsinstitutet och vilka därför förhoppningsvis är beredda att erkänna motsvarande svenska partnerskapskillnader. Att den internordiska förordningen (1931:429) inte är tillämplig på partnerskap framgår å andra sidan av partnerskapslagens 3 kap. 4 § (se avsnitt 4 nedan).

Huvudreglerna om erkännande av utländska partnerskapsupplösningar finns således i 3 kap. 7–12 §§ i 1904 års lag. Dessa behöver inte detaljgranskas här, bl. a. eftersom de redan behandlats i den internationellt privaträttsliga litteraturen avseende äktenskapsupplösning.¹⁹ Här räcker det att nämna huvudprincipen i 3 kap. 7 § i 1904 års lag, enligt vilken ett främmande beslut om partnerskapskillnad skall gälla här i riket, om det med hänsyn till partners medborgarskap eller hemvist eller annan anknytning förelåg skälig

¹⁸ Se 1993/94:LU28 s. 22.

¹⁹ Se t. ex. Michael Bogdan, *Svensk internationell privat- och processrätt*, 4 uppl. 1992, s. 171–175.

anledning att talan prövades i den främmande staten. Med hänsyn till partnerskapslagens 2 kap. 4 § torde den omständigheten, att partnerskapet upplösts i det land där det en gång blivit registrerat, normalt anses utgöra en sådan "annan anknytning" som motiverar upplösningsbeslutets erkännande i Sverige.

4. Partnerskaps rättsverkningar

I stället för att försöka räkna upp partnerskaps rättsverkningar på olika rättsområden har lagstiftaren valt att nöja sig med en generalhänvisning i partnerskapslagens 3 kap. 1 §: ett registrerat partnerskap har samma rättsverkningar som ett äktenskap och bestämmelser i lag eller annan författning med anknytning till äktenskap respektive makar tillämpas på motsvarande sätt på registrerat partnerskap. I samma kapitels 2–4 §§ stadgas emellertid tre viktiga undantag från denna huvudprincip.

Av den första undantagsparagrafen (2 §) framgår att registrerade partner inte får anta adoptivbarn (vare sig tillsammans eller var för sig), att de ej får ha gemensam vårdnad om en underårig och att de inte omfattas av lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen. Den andra undantagsparagrafen (3 §) utesluter sådana bestämmelser vars tillämpning innebär en särbehandling av den ene maken endast på grund av dennes kön: hit hör bl. a. regler som ger särskilda förmåner åt änkor och regler om faderskapspresumtion. Om ett lesbiskt par lever i ett registrerat partnerskap och en av kvinnorna föder ett barn, får hennes partner således varken del i vårdnaden eller någon rättslig föräldraställning på grund av partnerskapet (partnern kan dock bl. a. bli underhållsskyldig mot barnet enligt föräldrabalkens 7 kap. 5 §).

Den tredje undantagsparagrafen (4 §) är av direkt internationellt privaträttsligt intresse genom att den utesluter bestämmelserna i den internordiska förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap. Undantagsregeln måste sägas vara något felplacerad; den finns i partnerskapslagens 3 kap., som handlar om "Rättsverkningar av registrerat partnerskap", trots att undantaget är avsett att vara betydligt mera långtgående och undanta hela förordningen, såväl dess bestämmelser om äktenskaps rättsverkningar som dess regler om äktenskaps ingående och upplösning. Detta framgår klart av förarbetena, där undantaget motiveras icke blott med att de allmänna IP-reglerna får anses fullt tillräckliga utan även med att förordningen innehåller direkta jurisdiktionsregler enligt vilka en partnerskapsupplösning i vissa fall skulle behöva

prövas i Finland eller Island, vilkas rätt inte har partnerskapsinstitutet.²⁰ Huruvida det var nödvändigt att utesluta hela 1931 års förordning kan det dock råda delade meningar om.

Av huvudregeln i partnerskapslagens 3 kap. 1 § framgår å andra sidan att de övriga svenska internationellt privat- och processrättsliga bestämmelserna av betydelse för verkningar av äktenskap även skall tillämpas på registrerade partnerskap, oavsett om det rör sig om IP-regler vilka ensidigt utformats av den svenska lagstiftaren eller härrör ur en konvention.²¹ Detta gäller även IP-bestämmelser vilka inte uttryckligen nämner äktenskap respektive makar och oavsett om det rör sig om domsrättsregler, kollisionsregler eller regler om erkännande och verkställighet av främmande avgöranden. Som exempel kan nämnas lagen (1990:272) om vissa internationella frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden, 50–52 §§ namnlagen (1982:670), lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo, lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island och Norge, lagen (1992:794) med anledning av Sveriges tillträde till Luganokonventionen, lagen (1935:44) om dödsbo efter dansk, finsk, isländsk eller norsk medborgare, som hade hemvist här i riket och lagen (1935:45) om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge.

En del viktiga svenska IP-regler är oskrivna, bl. a. kollisionsreglerna om underhållsskyldighet mellan makar i utomnordiska förhållanden.²² Även dessa oskrivna regler torde bli tillämpliga på partnerskap. Partnerskapslagens 3 kap. 1 § 2 st. talar visserligen endast om bestämmelser ”i lag eller annan författning”, men paragrafens 1 st. stadfäster huvudprincipen att ett registrerat partnerskap har samma rättsverkningar som ett äktenskap, utan att begränsa denna princip till skriven rätt.

Någon närmare beskrivning av dessa och andra relevanta skrivna och oskrivna regler kan inte göras här, utan läsaren får hänvisas till litteraturuttalanden avseende äktenskap. Som smakprov kan dock nämnas att en överlevande partner ej kan påräkna något arv om den avlidne partnern vid sin död var nordisk medborgare med hemvist i Finland eller Island, eftersom arvskitte i ett sådant fall skall äga rum i den avlidnes hemvistland i enlighet med den där gällande lagen och svenska myndigheter i princip inte får befatta sig med kvarlåtenskapen (se 1 § i lagen (1935:45) om kvarlåtenskap).

²⁰ Se 1993/94:LU28 s. 28–29.

²¹ Se 1993/94:LU28 s. 37.

²² Se t. ex. NJA 1986 s. 615; Bogdan a. a. s. 177–178.

skap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge).²³

Av stort intresse är att partnerskap bortsett från de ovannämnda undantagen likställs med äktenskap icke blott vid tillämpning av svensk materiell rätt och svenska IP-regler, utan även när svenska domstolar tillämpar sådan utländsk rätt som inte har partnerskapsinstitutet.²⁴ Leder lagen (1990:272) om vissa internationella frågor rörande makars förmögenhetsförhållanden exempelvis till att utländsk rätt skall tillämpas på förmögenhetsförhållanden inom ett registrerat partnerskap, och innehåller den tillämpliga rättsordningen inga specialregler om partnerskap, så skall svensk domstol tillämpa den tillämpliga rättsordningens regler om makars förmögenhetsförhållanden. Lagrådet har uttryckt viss tveksamhet huruvida en sådan tillämpning på partnerskap av utländsk äktenskapsrätt är möjlig, dock utan att närmare förklara sin tvekan.²⁵ För egen del finner jag tvärtom lösningen vara mycket tilltalande, i synnerhet när man som alternativ endast har en orimligt extensiv tillämpning av svensk rätt.

Tillämpning av utländska äktenskapsrättsliga regler på partnerskap förutsätter dock att reglerna inte särbehandlar en av parterna endast på grund av dennes kön (se ovan om partnerskapslagens 3 kap. 3 §). Hur man skall hantera de fall där den utländska regeln ägnar sig åt sådan särbehandling överlämnas av Lagutskottet till rättstillämpningen (domstolarna), men utskottet har tänkt sig någon form av anpassning av den utländska rätten: stadgar den exempelvis olika underhåll till man och till kvinna, kan svensk domstol låta underhåll till partner utgå efter en "minimistandard", dvs. enligt de principer enligt vilka underhållsbidrag minst skall utges enligt den främmande rättsordningens regler.²⁶

5. Avslutande anmärkningar

Lagrådets yttrande om den nya partnerskapslagen utmynnade i en närmast negativ slutsats:²⁷ man fann att den föreslagna lagen i flera hänseenden inte var tillräckligt klargörande samt att det fanns en påtaglig risk att lagen kunde föranleda olika svårigheter vid tillämpningen. Icke minst de internationella situationerna ingav enligt Lagrådet betänkligheter. Förslaget borde enligt Lagrådets mening under sådana förhållanden inte läggas till grund för lagstiftning om inte starka skäl kunde åberopas för detta.

²³ Se 1993/94:LU28 s. 33.

²⁴ Se 1993/94:LU28 s. 35.

²⁵ Se 1993/94:LU28 s. 68.

²⁶ Se 1993/94:LU28 s. 36.

²⁷ Se 1993/93:LU28 s. 69.

Lagutskottet konstaterade med anledning av Lagrådets yttrande att samma invändningar kunde ha — men inte hade — riktats mot sambolagstiftningen. Internationellt-privaträttsliga problem var enligt Lagutskottet välkända på familjerättens område och utgjorde inte tillräckliga skäl mot partnerskapslagen.²⁸

För egen del är jag benägen att stödja Lagutskottets uppfattning. Många av de internationellt privaträttsliga svårigheter som partnerskapslagen kan komma att ge upphov till är inte specifika för just partnerskap, utan beror bl. a. på att svensk internationell privaträtt helt allmänt innehåller en mängd öppna frågor. Det är i och för sig klart att ett nytt rättsinstitut, okänt i eller kanske t. o. m. stötande för omvärlden, föranleder särskilda komplikationer i gränsöverskridande situationer. Dessa komplikationer bör dock inte leda till att man helt avstår från dylika juridiska nyskapelser, om man anser dem rättspolitiskt motiverade. Det är trots allt endast en liten bråkdel av partnerskap som på ett eller annat sätt kommer att ha internationell karaktär. Den nya partnerskapslagen har dessutom lyckats med att på ett godtagbart sätt reglera och förebygga många internationellt privaträttsliga komplikationer. Det svenska partnerskapsinstitutet kommer säkerligen att uppmärksammas och noga studeras utomlands och kan, tillsammans med det danska, norska och snart också nederländska partnerskapet, bidra till att motsvarande regler införs i fler och fler länder. Man bör inte heller underskatta omvärldens sunda förnuft: även sådana länder vilka inte har för avsikt att införa registrerade partnerskap i sina interna rättssystem kan vara intresserade av att behandla svenska partnerskap så att man undgår orimligheter och uppenbara orättvisor.

Den svenska internationella familjerätten står inför en sedan länge välbehövlig modernisering och kodifiering (se betänkandena SOU 1987:18, 1987:73 och 1989:100). Den nuvarande regleringen av registrerat partnerskaps internationellt privat- och processrättsliga aspekter bygger till stor del på hänvisningar till den nuvarande, delvis föråldrade regleringen avseende äktenskap. Det är önskvärt att partnerskap vederbörligen beaktas vid reformarbetet och inarbetas i den heltäckande lag om internationella familjerättsfrågor som förväntas bli reformarbetets resultat.

En internationellt straffrättslig slutanmärkning kan vara på sin plats här. Genom en ändring i brottsbalken (7 kap. 1 och 1a §§) har kriminaliseringen av tvegifte utvidgats så att en anpassning skett till tillkomsten av partnerskapsinstitutet. Den som redan är

²⁸ Se 1993/94:LU28 s. 37.

gift eller partner i ett registrerat partnerskap straffas således om han eller hon ingår nytt äktenskap eller partnerskap. En partner i ett svenskt registrerat partnerskap kommer dock att kunna ingå äktenskap i de främmande länder vilka inte erkänner ett svenskt partnerskap som äktenskapshinder. I detta sammanhang är det viktigt att uppmärksamma reglerna om svensk straffrätts tillämplighet i rummet, i synnerhet brottsbalkens 2 kap. 2 § 2 st., av vilken framgår att en utomlands begången gärning i princip inte skall straffas i Sverige ”om gärningen är fri från ansvar enligt lagen på gärningsorten” (detta krav på s. k. dubbel straffbarhet är inte utan undantag, men inget av undantagen torde vara aktuellt såvitt gäller den här diskuterade brottstypen). En svenskregistrerad partner, som utan att bryta mot lokal rätt ingår äktenskap i främmande land, kommer således normalt även i Sverige att undgå straffansvar.